

SPRAWOZDANIA [Reports]

Sprawozdanie z XXIII World Meeting of the International Society
for Research on Aggression, 10-14 July 2018, Paris, France

Dwudziesty trzeci Światowy Kongres (*Word Meeting*) ISRA (*International Society for Research on Aggression*) odbył się we Francji w Paryżu w dniach od 10 do 14 lipca 2018 roku. Miejsce obrad było wyjątkowe, a mianowicie był to *Université Paris Descartes* (nazwa uczelni honoruje Kartezjusza) ulokowany w pełnej zabytków Dzielnicy Łacińskiej. Warto wspomnieć, że część wykładów przebiegała w sali nazwanej imieniem naszej wybitnej rodaczki Marii Curie. Tragiczne doświadczenia Francuzów skutkowały wzmożoną, choć dyskretną troską o bezpieczeństwo uczestników i niezakłócony przebieg obrad. Kongres skupił najwybitniejszych zasłużonych badaczy fenomenu agresji i przestępczości oraz wielu młodych badaczy tej problematyki z całego świata. Wyniki badań nad agresją wśród dzieci, młodzieży i dorosłych prowadzone w Polsce zaprezentowały psycholożki z dwóch ośrodków, a mianowicie z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie i z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Uroczystej ceremonii otwarcia Kongresu dokonali Farzaneh Pahlavan (przedstawicielka lokalnego Komitetu

Organizacyjnego – *Local Organizer*) i Michael Potegal (Prezydent ISRA). Podczas Kongresu przedstawiono cztery wykłady plenarne poświęcone różnym formom przemocy, jej uwarunkowaniom, zmianom w czasie oraz możliwościom zapobiegania agresji, jej niwelowania lub ograniczania. Wykład inauguracyjny pt. *How Radicalization Happens and How it Can Be Undone: Look to the N-Trilogy (Needs, Narratives and Networks)* wygłosił Arie W. Kruglanski (University of Maryland), a obradom przewodniczyła Farzaneh Pahlavan. W analizie zjawiska radykalizacji i deradykalizacji skoncentrował się na omówieniu trzech czynników, a mianowicie potrzeby znaczenia i ważności, narracji kulturowej dostarczającej uzasadnienia dla stosowania przemocy oraz specyfice tworzenia sieci społecznych, w których ważność, znaczenie osiągane są poprzez działania przemocowe. Empirycznych dowodów potwierdzających ten model radykalizacji poszukiwał m.in. w genezie i funkcjonowaniu niektórych ugrupowań islamistów czy Tamilskich Tygrysów.

Drugi wykład poświęcony jednostkowemu, społecznemu (a także ekonomicznemu) „zyskom” ze wzrastania

w bezpiecznym i troskliwym środowisku zatytułowany *A Good Childhood is a Smart Investment* przedstawiła Terrie E. Moffitt (Duke University and King's College London). Na jego podstawie wyłania się konieczność prowadzenia systematycznego monitoringu zdrowia psychicznego bądź psychologicznego i kondycji fizycznej dzieci, szczególnie ze środowisk zagrożonych biedą, oraz wspomagania ich rozwoju przez instytucje specjalnie powołane w tym celu w danym systemie społecznym. Terrie E. Moffitt przybliżyła także swe wieloletnie longitudinalne badania nad bliźniętami, które dostarczyły empirycznych podstaw do zrozumienia kształtowania się i zmian w czasie ontogenezy anormalnych i aspołecznych zachowań. Referowane badania rozpoczęto w 1994 roku i objęto nimi 2200 bliźniąt w Wielkiej Brytanii i ich rodzin. Badaczka przywołała także wyniki badań podłużnych zainicjowanych w Nowej Zelandii w 1972 roku. Na tej podstawie wyróżniła dwie grupy osób podejmujących antyspołeczne i kryminalne zachowania: 1) grupę osób przejawiających zachowania antyspołeczne już w dzieciństwie i okresie dorastania, u których utrzymują się one na względnie stałym poziomie przez całe życie, i 2) grupę, w której wczesne zachowania antyspołeczne są niejako zamknięte/ograniczone dorastaniem czy też wpisane w ten okres rozwojowy i zanikają w dorosłości. Temu spotkaniu przewodniczył Kaj Björkqvist. Trzeci wykład plenarny *Dealing with Conflict through Fission-Fusion Dynamics* przedstawił Filippo Aureli, a przewodniczył mu Michael Potegal. Odwołując się do modeli funkcjonowania grup

zwierząt, badacz postawił tezę, że jednym ze sposobów ograniczenia agresji wynikającej z konkurencji o ograniczone zasoby między osobnikami w dużej populacji może być jej rozbięcie na mniejsze (sub)populacje. Mechanizmy funkcjonujące zgodnie z powyższym modelem socjoekologicznym mogą być przydatne w przeprowadzeniu zmiany wzorców społecznych radzenia sobie z konfliktem i ryzykiem agresji przy jednoczesnym zachowaniu korzyści płynących z życia w dużych grupach. Jednak nawet rozczłonkowanie czy rozszczepienie i powstanie mniejszych funkcjonujących grup nie uchroni ich przed doświadczaniem i przejawianiem zachowań agresywnych. Przykładowo: próba zbliżenia się młodego osobnika i dołączenia do grupy o ustalonej strukturze musi wzbudzić agresję wobec niego, która może zostać osłabiona (a może tylko zamaskowana) przez przyjacielskie gesty powitania. Jednak po powitaniu następuje pożegnanie – i taki ciąg wydarzeń pozwala uniknąć eskalacji agresji między subpopulacjami.

Wykład na temat *Aggression and Justice* wygłosił Mario Gollwitzer, zaś przewodniczącym tego spotkania był Dominic Parrott. Mario Gollwitzer omówił relacje psychologiczne między agresją a sprawiedliwością, analizując powody agresywnej reakcji ofiary agresji, która jest przez nią postrzegana jako niesprawiedliwość: w takim przypadku można mówić o zemście. Badacz poszukiwał odpowiedzi na pytanie: W jakich okolicznościach ofiary doświadczają poczucia sprawiedliwości poprzez zemstę przeciwko sprawcy? Ustalenia empi-

ryczne poczynione przez Gollwitzera dowodzą, że zemsta ma na celu wysłanie przez mściciela wiadomości do sprawcy: „Nie zadzieraj ze mną”. Jednak mściciel doświadcza poczucia sprawiedliwości tylko wtedy, gdy przekaz ten zostanie odebrany i zrozumiany przez sprawcę. (W tym ciągu przyczyn i skutków można odnaleźć zgodność z zasadą stosowaną przez przynajmniej niektórych rodziców i nauczycieli, a mianowicie, że rodzic/nauczyciel żywi przekonanie o tym, iż jego postępowanie wobec winowajcy jest sprawiedliwe (i sensowne) wtedy, gdy karany zrozumie swe przewinienie). Rozważania przedstawione na wykładzie dotyczące dążenia do sprawiedliwości poprzez zachowanie agresywne mogą znaleźć praktyczne implikacje w promowaniu pokojowych (tj. nieagresywnych) rozwiązań konfliktów. (Czy pozwoli to uniknąć nakręcania spirali agresji?)

Kongres zamykało wystąpienie Michaela Potegala – aktualnego Przewodniczącego ISRA zarysowujące pewne podobieństwa i różnice w postaciach, źródłach i przebiegu agresji w świecie istot żywych: *Aggression in People and Other Animals: Epiphanies, Digressions and Opportunities*. Michael Potegal zauważył, że zachowania agresywne wiążą się tak u ludzi, jak i zwierząt z różnymi motywacjami: do samoobrony, do pozyskiwania i kontroli zasobów oraz rywalizacji o partnera i możliwości reprodukcyjne, a także wspomagania krewnych i członków własnej grupy (np. najbliższych współpracowników). Przejawianie zachowań ukierunkowanych na zabezpieczenie różnych dążeń: do zabezpieczenia dla siebie (i „swoich”) terytorium, po-

karmu, dostępu do różnych dóbr, stanowisk, dominacji społecznej czy zaborczości seksualnej może wyzwalać agresję. Różnice w motywacjach ludzkich oraz zwierzęcych i agresywnych sposobach ich realizacji są małe i – co podkreśla Potegal – można dostrzec „wiele uderzających i rzucających się w oczy ciągłości między naszą agresją a innymi zwierzętami”. Przykładem może być agresja koalicyjna (u naczelnych skutkująca zawiązywaniem sojuszy militarnych lub powstawaniem klik w środowisku pracy i mobbingiem, albo pozorne pojednania między członkami grupy). Za te podobieństwa odpowiadają te same struktury mózgu, które kontrolują agresję u ludzi i zwierząt, a to przekonuje o znaczeniu badań nad organicznym podłożem i fizjologicznymi procesami zachodzącymi w mózgu – jest to ogromny obszar do rozpoznania przez neuronaukę.

Temu spotkaniu przewodniczyła Barbara Krahe – uznana badaczka agresji pracująca na uniwersytecie w Poczdamie. Barbarze Krahe powierzono funkcję Przewodniczącej Stowarzyszenia w nowej kadencji.

W trakcie Kongresu David P. Farrington (Cambridge University), który został uhonorowany nagrodą im. Johna Paula Scotta za wieloletnie podłużne badania nad przemocą – jej formami i sprawcami oraz możliwościami prewencji z zaakcentowaniem predyktorów zachowań przemocowych (czynników ryzyka bądź czynników ochronnych) rozpoznanych w cyklu życia, wygłosił wykład pt. *The Development of Violence from Age 8 to Age 61: New Findings from the Cambridge Study in Delinquent Development*. Przewodniczącym w tym punk-

cie obrad był Rowell Huesmann. Profesor Farrington otrzymał za zaangażowanie w pracy dydaktycznej i naukowej wiele wyróżnień, w tym Nagrodę Sztokholmską w dziedzinie kryminologii, nagrodę im. Freda Adlera oraz nagrodę Augusta Vollmera (2014) za wybitny wkład w zapobieganie przestępczości przyznaną przez Amerykańskie Towarzystwo Kryminologii (*American Society of Criminology*). Profesor David P. Farrington uzyskał także międzynarodową nagrodę *Juvenile Justice Without Borders* przyznawaną przez *International Juvenile Justice Observatory (IJJO)*.

Oprócz wymienionych wyżej wykładów podczas Kongresu odbyło się 25 sympozjów, 13 „paper session” oraz 2 sesje plakatowe. Ich uczestnicy prezentowali swe wyniki badań z wielu perspektyw: neurobiologii, psychologii rozwojowej, psychologii społecznej, psychologii rodziny, psychologii edukacyjnej, penitencjarnej i innych. Bardzo interesujące były rezultaty uzyskane m.in. przez naukowców zajmujących się badaniami uwarunkowań genetycznych, podłoża organicznego agresji, złości, wrogości i możliwościami regulacji zachowań agresywnych. Należy jednak zauważyć, że wiele z tych badań prowadzono na zwierzętach (myszy, szczury), co – chociaż jest zrozumiałe ze względu na długość życia i szybkość na-

stępstwa pokoleń – w pewnej mierze ogranicza możliwości ich aplikacji w pracy z ludźmi. (Nie podejmuję w tej kwestii dyskusji nad stroną etyczną badań).

Duża liczba wystąpień dotyczyła przemocy seksualnej, przemocy w miejscu pracy, w środowisku szkolnym czy w mediach. Eksperymentalnie weryfikowano założenie o znaczeniu czynników zewnętrznych, środowiskowych, w tym kulturowych w regulacji agresji. Potwierdzenia tego założenia dostarczały także badania cross-cultural referowane przez uczestników Kongresu.

Dwudziesty trzeci Światowy Kongres ISRA miał bogaty program, w którym znalazł się również punkt promujący najbardziej interesujące badania przedstawione przez młodych naukowców. Zakończył go bankiet na obrzeżu paryskiego Ogrodu Botanicznego.

Następne spotkanie zaplanowane zostało w przyszłym roku 2019, a odbędzie się w Ottawie w Kanadzie. *International Society for Research on Aggression* zaprasza na nie wszystkich zainteresowanych problematyką agresji oraz możliwościami jej zapobiegania i niwelowania jej skutków jednostkowych i społecznych. Informacji można już poszukiwać na stronie <http://www.israsociety.com/world-meetings/upcoming/>

Hanna Liberska